

90 İLİN İŞİĞINDA

Fərrux Abbasov
*Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolu Liseyinin
direktoru, Qabaqcıl təhsil işçisi,
Fəxri dəmiryolçu*

Azərbaycanda ilkin texniki peşə təhsilinin tarixi XIX əsrin 50-ci illərinə təsadüf edir. XX əsrin 20-ci illərindən isə elm-texnikanın inkişafı, cəmiyyətin ehtiyacları təhsilin bu sahəsinə diqqəti daha da artırmağı zəruri etmişdir. Nəticədə həmin illərdən başlayaraq ölkəmizdə xeyli ilkin texniki peşə məktəbləri açılmağa başlamışdır. Həmin dövrdə əsası qoyulmuş ilkin peşə təhsili müəssisələrindən biri də hazırda bu sistemdə öz dəsti xətti ilə seçilən Dövlət Dəmir Yolu Liseyidir.

Azərbaycanda ilk dəmir yolları 1880-ci ildə istismara verilmişdir. Ötən dövr ərzində dəmir yollarının inkişafı və nəqliyyatın bu növünün iqtisadiyyatın inkişafındakı rolu bu sahə üçün ixtisaslı fəhlə kadrlarının hazırlığını ön plana çəkmişdir. Bunun məntiqi sonluğu kimi 1923-cü ilin martında ölkədə ilk dəmiryolçular texniki peşə məktəbi - 1 nömrəli Fabrik-zavod məktəbi açılmışdır. Elə həmin məktəbdir ki, bu günə qədər öz şərəfli missiyasını davam etdirir. "Azərbaycan Dövlət Dəmir yolları" QSC və Bakı metropoliteni üçün ixtisaslı fəhlə kadrları hazırlayır.

Sırr deyil ki, istənilən ölkənin təhsil sisteminin inkişafı həmin ölkənin iqtisadiyyatının inkişafından asılıdır. Ölkənin iqtisadiyyatı inkişaf etdikcə təhsil sistemi də inkişaf edir, yeni-yeni məktəblər yaranır, ixtisaslar açılır. Verilən təhsilin səviyyəsinə uyğun olaraq məktəb yaranır. Respublikamızın qo-

caman təhsil ocaqlarından biri olan Dövlət Dəmir Yolu Liseyi 1923-cü ildə Fabrik-zavod məktəbi kimi yaranarsa da 18 ildən sonra, 15 avqust 1941-ci ildə 1 nömrəli Dəmir yolu peşə məktəbi, 1955-ci ildə 4 nömrəli şəhər texniki-peşə məktəbi, 1969-cu ildə 2 nömrəli orta texniki-peşə məktəbi, nəhayət, 23 avqust 1996-cı ildən Dövlət Dəmir Yolu Liseyi adını almışdır.

Dəyişən adların hər biri ölkə iqtisadiyyatının, təhsil sisteminin, müəllim-mühəndis, pedaqoji, şagird kollektivlərinin qazandıqları uğurlardan xəbər verir. Ancaq adlar nə qədər dəyişsə də təhsil ocağının məramı dəyişməmişdir. Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolları və Bakı Metropoliteni üçün ixtisaslı kadrların hazırlanması işi davam etdirilmişdir.

1969-cu ildən başlayaraq öz funksiyasını təkcə ixtisaslı fəhlə kadrları hazırlamaqla məhdudlaşdırmamış, eyni zamanda şagirdlərinə orta təhsil də verməyə başlamışdır. 90 il ərzində liseydə elektrovozun maşinist köməkçisi, teplovozun maşinist köməkçisi, dəmiryol stansiya növbətçisi, sərnişin vaqonlarının bələdçisi, bilet (yük) kassiri, yük və baqaj qəbul-təhvilçisi, 1969-cu ildən başlayaraq eyni zamanda metropoliten elektrik qatarlarının maşinist köməkçisi ixtisasları üzrə 40 minə yaxın ixtisaslı kadr hazırlanmışdır. Heç kimə sırr deyil ki, ölkəmizin çiçəklənən dövrü ümummilli liderimiz, dünya şöhrətli siyasətçi Heydər Əliyevin

İclas zalında. Ön sıradan soldan: Ş.Əliyev, Z.Əbdullayev, İ.Pirməmmədov, B.Hüseynzadə, S.Məmmədov

Şəkildə: M.Mərdanov (təhsil naziri), Z.Məmmədov (nəqliyyat naziri), T.Əhmədov (Bakı Metropoliteninin rəisi), A.Fərzəliyev (Nərimanov lıH-nin başçısı), A.Əsgərov (DY QSC sədri) və F.Abbasov (liseyin direktoru)

respublikamıza rəhbərlik etdiyi dövrə düşür. Elə bu qocaman təhsil ocağının da məhsuldar inkişaf dövrü həmin tarixlərə təsadüf edir. 70-80-ci illərdə liseyda şagird kontingentinin sayı kəskin şəkildə artmışdır.

Liseyin - 1 nömrəli dəmiryol fabrik-zavod məktəbinin ilk direktoru Nadir Qurban oğlu Verdiyev olmuşdur. Tarix dərslərindən, ağsaqqallarımızın söhbətlərindən 20-30-cu illərdə ölkənin iqtisadi və siyasi vəziyyəti hər birimizə yaxşı məlumdur. Bu tip məktəblər qısa müddətdən sonra bağlanmalı idilər. Ancaq uğurlu rəhbərlik sayəsində məktəb inkişaf etmiş, möhkəmlənmiş, yetişdirdiyi kadrların istehsalatda qazandıqları uğurlar dövlət tərəfindən qiymətləndirilmiş və məktəbə yeni status verilmişdir: 1941-ci ildən 1 nömrəli dəmiryol peşə məktəbi adlandırılmışdır.

Bu qocaman təhsil ocağının ən məhsuldar fəaliyyət dövrü bacarıqlı mühəndis, gözəl pedaqoq, səriştəli rəhbər Hüseynqulu Babayevin rəhbərliyi dövrünə təsadüf edir. H.Babayev 1947 – 1978-ci illərdə bu məktəbin direktoru olmuşdur. Onun rəhbərliyi dövründə maddi-texniki baza yenilənmiş, daha da möhkəmlənmiş, verilən ixtisasların, həm də burada təhsil almaq ar-zusunda olanların sayı durmadan artmışdır. Məhz onun rəhbərliyi dövründə şagirdlərə ixtisasla yanaşı orta təhsil verilməyə başlanmışdır. Eyni zamanda ixtisaslı fəhlə kadrlarının hazırlığının keyfiyyəti yüksəlmişdir. Savadı, bacarığı, işdə qazandığı uğurlar, təcrübəsi nəzərə alınaraq 1978-ci ildə H.Babayev Dövlət Texniki Peşə Təhsili Komitəsinə işə aparılmışdır. H.Babayev Azərbaycan Respublikasının əməkdar müəllimi kimi şərəfli adə layiq görülmüşdür.

1978-ci ildən 1984-cü ilə kimi təhsil ocağına Tofiq Axundov rəhbərlik etmişdir. T.Axundov sələflərinin işini uğurla davam etdirmişdir.

1985-ci ildə uzun illər burada müxtəlif

vəzifələrdə çalışmış Fərrux Abbasov lisey direktoru təyin olunmuşdur. 1967-ci ildə bu qocaman təhsil ocağında əmək fəaliyyətinə istehsalat təlimi ustası kimi başlayan F.Abbasov direktor vəzifəsinə qədər yüksəlmişdir. Bacarıqlı mühəndis və pedaqoq F.Abbasov sələflərinin uğurlu işlərini davam etdirərək kifayətlənməmişdir. Bu illərdə məktəbin maddi-texniki bazası daha da möhkəmləndirilmiş, təhsildə, tədrisdə yeni-yeni uğurlar qazanılmışdır. Ötən əsrin 90-cı illərində ölkəmizdə baş verən hadisələr, ictimai-siyasi, iqtisadi vəziyyəti bu gün heç kim xatırlamaq belə istəmir. Ancaq çətinliklər, problemlər lisey rəhbərliyini qorxutmamış, işdən soyuda bilməmişdir. Ulu öndər Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyinə gəldikdən sonra ölkədə stabiləlik yaranmış və yeni inkişaf başlamışdır. İctimai-siyasi həyatdakı stabiləlik, iqtisadiyyatdakı inkişaf ümumi təhsil sistemində öz təsirini göstərdiyi kimi liseyin inkişafına da təsir etmişdir. Ümummillə lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından, yaranmış ictimai-siyasi, iqtisadi vəziyyətdən ruhlanan liseyin kollektivi daha əzmlə çalışmağa başlamışdır.

Məzunların soracağı ölkəmizin müxtəlif yerlərindən gəlir. Azərbaycan Respublikasının nəqliyyat naziri Ziya Məmmədov, Bakı Metropoliteninin baş mühəndisi, Respublikanın əməkdar mühəndisi Elbrus Muradov, iki çağırış SSRİ Ali Sovetinin deputatı olmuş, "Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolları" QSC-nin şöbə müdiri Eldar Hacıyev, Azərbaycan Respublikasının xalq artistləri Hacıbaba Bağirov və Səyavuş Aslan, iki çağırış Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı olmuş, maşinist Adil İsmayılov, iki çağırış Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı olmuş Hacıağa Bayramov, Kişi Kişiyev, Naxçıvan MR Dəmiryol şöbəsinin müdiri, Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı Malik Fərayev, uzun illər

Dövlət Texniki Peşə Təhsil Komitəsində inspektor və Dövlət Dəmir Yolu Liseyində direktor müavini vəzifəsində çalışmış, Fəxri dəmiryoluçu Əli Rəhimov, liseyin direktoru Fərrux Abbasov, hazırda ölkəmizin polad magistrallarında və Bakı Metropolitenində çalışan, şərəfli əməyilə seçilən daha nə qədər məzunun adını sadalamaq mümkündür.

Ötən əsrin 80-ci illərindən başlayaraq liseyin geniş beynəlxalq əlaqələri olmuşdur. Çexiya, Polşa, Almaniya, Bolqarıstan, Rusiya Federasiyası, Gürcüstan, Ukraynada fəaliyyət göstərən dəmiryol peşə məktəbləri ilə sıx əlaqələr olmuşdur. 90-cı illərin əvvəllərində yaranmış vəziyyətlə bağlı olaraq bu əlaqələr itmişdir. Ancaq liseyin rəhbərliyi və pedaqoji kollektivi bu ənənəni unutmamışdır və bu cür əlaqələri bərpa etməyi qarşısına məqsəd qoymuşdur. Bunun məntiqi davamı kimi 2010-cu ildə Rusiya Federasiyasının Buryatiya Respublikasının paytaxtı Ulan-Ude şəhərindəki 1 nömrəli dəmiryol peşə liseyi ilə əməkdaşlıq haqqında müqavilə imzalamaq üçün liseyin direktor müavini Zilə Cabbarov və hərbi rəhbər Əli Məmmədov Baykal sahillərinə ezam olunmuşlar. Liseyin əməkdaşları ezamiyyəti uğurla başa vurmuş və imzalanmış müqavilə ilə geri dönmüşlər. Onu da qeyd etmək ki, hələ ötən əsrin 80-ci illərinin sonlarında bu liseylə müqavilə imzalanmışdı, ancaq məlum səbəblərdən iş sona çatdırıla bilməmişdir. İndi Ulan-Ude ilə sıx əlaqələrimiz var. Onların da nümayəndə heyəti bizim qonağımız olmuşlar və əməkdaşlıqdan razı qaldıqlarını bildirmiş, xoş təəssüratlarla geri dönmüşlər. Liseyin rəhbərliyi və pedaqoji kollektivi bununla işini bitirmiş hesab etmir. Hazırda Ukraynanın paytaxtı Kiyev şəhərindəki və Rusiya Federasiyasının Nijni Novqorod şəhərindəki dəmiryol peşə məktəbləri ilə əməkdaşlıq haqqında müqavilə bağlamaq üçün danışıqlar aparılır.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər

Kabinetinin 23 avqust 1996-cı il tarixli 116 nömrəli qərarı ilə tədris müəssisəsi "Dövlət Dəmir Yolu Liseyi" adlandırılmış və eyni zamanda nəzdində orta ümumtəhsil məktəbinin fəaliyyət göstərməsinə razılıq verilmişdir. Ötən illər ərzində orta məktəb tam formalaşmış və uğurlu nəticələri ilə rayonda və şəhərdə tanınmışdır. Hazırda tam orta məktəbdə 300-dən yuxarı şagird təhsil alır. Hər il məzunların ən azı 50%-i respublikanın müxtəlif ali məktəblərinə daxil olurlar. Məktəb hələ gənc olduğundan, düşünürük ki, onun məzunlarından danışmaq təzdir.

Liseyin şagirdlərinin təlimdə, tərbiyədə uğur qazanmalarında müəllim-mühəndis, pedaqoji kollektivin əməyi az deyil. Əksəriyyəti elə bu liseyin məzununu olmuş ixtisas fənn müəllimləri və istehsalat təlimi ustaları "Hər fənnə tədris kabinetini" deyəlti altında xeyli işlər görmüşlər. Bu gün şagirdlərin ixtiyarında "Avtotormoz", "Metropoliten", "Hərəkət heyəti", "Elektrotexnika", "Fizika" kabinetləri var. Şagirdlərin seçdikləri ixtisaslara mükəmməl yiyələnmələrində, bilik və bacarıqlarının artırılmasında bu kabinetlərin müstəsna rolu vardır.

Son beş ildə Dövlət Dəmir Yolu Liseyini bütövlükdə 882 şagird bitirmişdir. Onlardan 401 nəfəri işlə təmin olunmuşdur, 27 nəfəri isə təhsilini davam etdirmişdir.

Ölkənin aparıcı sahələrindən biri, iqtisadiyyatın qan damarı sayılan dəmir yollarının inkişafında, onun ahəngdar işinin təmin olunmasında da bu əsas amillərdən biridir. Məhz belə bir şəraitdə "Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolları" QSC-ni və Bakı Metropolitenini ixtisaslı fəhlə kadrları ilə təmin edən Dövlət Dəmir Yolu Liseyinin müəllim-mühəndis, pedaqoji kollektivi mükəmməl biliklərə malik gənclər yetişdirmək ənənəsini şərəflə davam etdirir.

Rəyçi: TPI-nin direktor müavini R.Əsgərov

Məktəb kitabxanaları

AZƏRBAYCANDA MƏKTƏB KİTABXANALARININ TARİXİNDƏN

Yusif Qaziyev

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının
A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun elmi işçisi,
əməkdar müəllim, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

Açar sözlər: kitabxana, kitabxanaçı, Sovet, fond, ədəbiyyat, şagird.

Ключевые слова: библиотека, библиотекарь, Совет, фонд, литература, ученик.

Key words: library, librarian, Soviet, fund, literature, student.

Tarixə düşmüş ifadə kimi qeyd edilən bərpa dövründə gənc nəslin təlim-tərbiyəsində yeni yaranan Sovet quruluşu qarşısında 3 mühüm məsələ qoyulmuşdu: a) yeni məktəblərin yaradılması və mövcud məktəblərin yenidən təşkili; b) məktəblərdə kitabxanaların təşkili; c) dərslər kitablarının, metodik və uşaq ədəbiyyatının nəşri.

Yeri gəlmişkən, XIX əsrin birinci yarısına yəni – Rusiya iləhaqına qədər Azərbaycanda məktəb naminə yalnız mollaxanalar və mədrəsələr var idi. Xüsusi mollalar tərəfindən açılan, heç bir proqram, tədris planı və rejimi olmayan bu məktəblərin dərslər kitabları da özlərinə müvafiq idi. Əsas etibarilə uşaqlara feodal-ruhani məfkurəsini aşılamaq və Azərbaycan uşaqlarını öz ana dilindən ayırmaq məqsədini güdən bu tədris müəssisələrinin əsas dərslər kitabları "Çərəkə", "Quran", "Nisab", "Tənbəh-qafıl", "Tarix-Nadir", "Camə Abbas" və s. idi. Mütaliə üçün "Əhmədiyyə", "Məhəmmədiyyə" və s. kimi əfsanəvi nağıl və hekayələrdən ibarət olan kitablar oxunurdu. Bu məktəblərdə nə Azərbaycan dili və ədəbiyyatı, nə də heç bir başqa fənlərdən dərslər verilirdi. Yuxarıda sadalanan bütün dərslər kitabları başlıca olaraq ərəb və fars dillərində yazılmış, əksərən

mövhumat və xurafat yayan kitablar olmuşdur. Azərbaycan uşaqları ana dilində oxumaq və yazmaqdan məhrum idi. Mədrəsələrin "Tərbiyə sistemi" Çar Rusiyasının Azərbaycanda yeritdiyi siyasətlə xalq qaranlıqda saxlamaq siyasətinə tamamilə uyğun idi. Azərbaycan Rusiyanın müstəmləkəsinə çevrildikdən sonra da bu tip məktəblər (məktəb və mədrəsələr) təlimini davam etdirirdi. 1830-cu illərdən etibarən mollaxanalarla yanaşı, Azərbaycanda yeni tipli məktəblər də açıldı: ikisinfli qəza məktəbləri, 2 və ya 3 sinifli ibtidai məktəblər, şəhər və orta məktəblər və nəhayət, 1887-ci ildən açılmağa başlayan rus-tatar məktəbləri, sonuncuda ana dili yox dərəcəsinə idi. Orada nə ixtisaslı müəllimlər, nə metodik tələbi ödəyən dərslər kitabları, nə də sinifdənəxaric oxu kitabları var idi. Qeyd edilən kitabların nəşri üçün isə heç bir təşkilat yox idi.

1905-ci il inqilabı Azərbaycan xalqını da azadlıq, mədəni həyat uğrunda mübarizəyə sövq etdi. Azərbaycanda maarifçilik ideyası genişlənməyə başladı. XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq bir neçə ad (Səadət, Uxüvvət və s.) altında yaşayan "Nəşri-Maarif" cəmiyyəti çar hökumətinin açdığı məktəblərlə bir sırada Azərbaycanda (Bakı, Gəncə